

«Θεματοκλής»,
Ξυλόγλυπτο ακρόθριο
του ομώνυμου ακροθίρου
του Αντώνιου Κριεζή,
αρχές 19ου αιώνα.
Ο αρχαίος ήρωας της
Μάχης της Σαλαμίνας
παριστάνεται σαν
καρναβάλι-μουρλοπέ-
ρης του 1821. Βλ. Π. Ζώρα,
Λαϊκή Τέχνη, Εκδοτική
Αθηνών, 1994, 1995, σφ. 64.

Η ΑΝΑΛΟΓΙΚΗ ΣΚΕΨΗ ΩΣ ΙΣΤΟΡΙΑ

David E. Sutton
Τμήμα Ανθρωπολογίας
Πανεπιστήμιο Νότιου Ιλινόις

Γιατί η ιστορία έχει σημασία στο παρόν; Αυτή ήταν η ουσία των ερωτήσεων που έθετα, όταν έκανα ανθρωπολογική έρευνα στο νησί της Καλύμνου, στις αρχές της δεκαετίας του 1990¹. Οι απαντήσεις που πήρα στο ερώτημα αυτό –καθόλου αυτονόητες για κάποιον που προερχόταν από τις Ηνωμένες Πολιτείες, όπου η λαϊκή κουλτούρα συνήθως ορίζει την ιστορία ως κάτι που δεν έχει πλέον σημασία για το παρόν της ζωής των ανθρώπων– αποκαλύπτουν μερικούς από τους βασικούς τρόπους με τους οποίους οι Καλύμνιοι (και θα διακινδύνευα να πω, οι Έλληνες, γενικότερα) κατανοούν την ταυτότητά τους.

Ενώ πολλοί Καλύμνιοι διαφωνούσαν για το περιεχόμενο της ιστορίας και είχαν αντιτιθέμενες ερμηνείες συγκεκριμένων ιστορικών γεγονότων, αυτό που με εντυπωσίασε, ως ξένον, ήταν το πόσο λίγη διαφωνία υπήρχε σχετικά με τη σημασία της ιστορίας και τους τρόπους με τους οποίους τα ιστορικά γεγονότα μπορούσαν να συνδεθούν, ώστε να δημιουργήσουν μια αφήγηση με λογικό ειρμό. Οι Καλύμνιοι έβλεπαν την ιστορία ως σημαντική μέσω της αναλογίας, δηλαδή μέσω της σύγκρισης των γεγονότων. Τις αναλογίες οι Καλύμνιοι τις αναζητούσαν όχι μόνο διαχρονικά, ώστε να θεωρούν ότι μπορούν να πάρουν μαθήματα για το παρόν από τα γεγονότα του παρελθόντος, αλλά και ανάμεσα σε περιοχές εμπειρίας. Δηλαδή, έβρισκαν αναλογίες ανάμεσα σε εμπειρίες εθνικής πολιτικής, θρησκευτικές και τοπικές – θέμα που θα αναπτύξω εκτενέστερα παρακάτω.

Ορισμοί: Ιστορία και ιστορίες

Ο α αρχίσω όχι με την Ιστορία σε μεγάλη κλίμακα, αλλά με τις «ιστορίες» που διαπλάττουν την καθημερινή ζωή. Στην καθημερινή εμπειρία των Καλύμνιων «ιστορίες» είναι λογομαχίες, έριδες ή πράξεις επαίσχυντες (ερωτικές απιστίες, κλοπή), που μεταβάλλουν το σύνθετο πρότυπο της καθημερινής ζωής με προβλεψίμους τρόπους. Θα μπορούσε κάποιος να «δημιουργήσει ιστορίες» ως πράξη σκανδαλιάς ή ανίας² με άλλα λόγια, να προκαλέσει μια λογομαχία με κάποιον άλλον ως έναν τρόπο για να σπάσει την καθημερινή μονοτονία. Όμως το ιδανικό για μιαν οικογένεια είναι να περνά τη μέρα της χωρίς τέτοιες «ιστορίες» – ή χωρίς να γίνονται οι ιστορίες γνωστές έξω από το σπίτι. Μπορεί κάποιος από το σπίτι του γείτονα να μάθει «τι συνέ-

βη;», και με τον τρόπο αυτό να αποκαλύψει τις «ιστορίες» των άλλων. Μέσα στο σπίτι του καθενός, αντίθετα, οι δραστηριότητες εκτελούνται ιδανικά, γιατί «οι άνθρωποι περνάνε την ημέρα τους» χωρίς περιπέτειες. Για μια οικογένεια, το να «έχει ιστορία» σημαίνει αναπόφευκτα ότι το όνομά τους είναι λερωμένο εξαιτίας ερωτικών, κοινωνικών ή οικονομικών παραπτώματων στο παρελθόν. Όπως λέει μια λαϊκή ρήση στην Κύπρο: «Ευτυχισμένο το κορίτσι που δεν έχει ιστορία».

Στο νησί της Καλύμνου, το να «έχεις ιστορία» δεν είναι οπωσδήποτε κάτι αρνητικό. Όμως σίγουρα σημαίνει ότι έχει παραβιαστεί μια σταθερή κατάσταση; ότι κάποιος Καλύμνιος έδρασε με τρόπο που τον εντάσσει σε ευρύτερα γεγονότα. Για παράδειγμα, κάνοντας αντίσταση στην Ιταλική Κατοχή (ή συνεργαζόμενος με αυτήν), ή έχοντας γίνει άγιος, ή επειδή κατέχει τα σύμβολα

της θρησκευτικής πίστης, με τη μορφή παρεκλήσεων και των μαγικών ιστοριών που περιβάλλουν την ίδρυσή τους. Επομένως, στο τοπικό, εθνικό και θρησκευτικό επίπεδο η "ιστορία" και οι "ιστορίες" περιγράφουν γεγονότα που εφευρίσκονται από το συνηθισμένο. Όμως δεν πρόκειται για γεγονότα απλώς νέα ή ασυνήθιστα, αλλά για γεγονότα που *επιπίπτουν σε συγκεκριμένα στερεότυπα* και αποκαλύπτουν την αλήθεια, όπως την αντιλαμβάνεται ένα άτομο, ένα νησί ή ένας λαός.

Η κουλτούρα της πολιτικής

Είναι απαραίτητο στο σημείο αυτό να περιγράψουμε τον ρόλο που παίζει στη ζωή των

όλων των περιοδικών ευρείας κυκλοφορίας ασχολούνται συνθηθέατα με τους πολιτικούς. Ακόμη και όταν οι συνεντεύξεις είναι με μουσικούς, ηθοποιούς ή καλλιτέχνες, αναπόφευκτα ανακύπτει το θέμα της πολιτικής, των πολιτικών προτιμήσεων και της αξιολόγησης των δημοφιλών πολιτικών ηγετών.

Θα υποστήριζα ότι η πολιτική και οι πολιτικοί, με την πανταχού παρουσία τους, εξυμνούνται στην Ελλάδα μια λειτουργία παρόμοια με αυτήν της λαϊκής κουλτούρας και των "star" στις ΗΠΑ. Η πολιτική και οι πολιτικοί αποτελούν μια αποθήκη αναφορών για συζητήσεις στο παρόν. Τα ονόματα των πολιτικών ταυτίζονται με συγκεκριμένα είδη συμπεριφοράς, και μπορούν,

Η Πόθια, η πρωτεύουσα και το λιμάνι της Κάλυμνου.

Καλυμνίων η πολιτική των κομμάτων σε εθνικό επίπεδο, αν θέλουμε να διερευνήσουμε κάποιες από τις σημασίες της "ιστορίας". Η εθνική πολιτική είναι πανταχού παρούσα στην Κάλυμνο, αλλά και στην ελληνική κουλτούρα, γενικότερα, αν κρίνουμε από τα ΜΜΕ. Μια δημοφιλής τηλεοπτική εκπομπή σατιρίζει τους πολιτικούς, αποδίδοντάς τους το ρόλο διαφόρων ζώων. Σε μια τηλεοπτική χιουμοριστική σειρά κάποιος κάνει αστεία σχετικά με τις διασπάσεις του Κομμουνιστικού Κόμματος της Ελλάδας. Μια ευρείας κυκλοφορίας ελληνική εφημερίδα ταμπλόιντ ασχολείται σχεδόν αποκλειστικά με τα υποτιθέμενα σκάνδαλα των πολιτικών. Γι' αυτό και ένιωσα μικρή μόνο εκπλήξη όταν είδα με τα μάτια μου ένα πεντάχρονο αγοράι να βηματίζει πέρα-δύθε με αστείο στρατιωτικό τρόπο και να φωνάζει ρυθμικά: «Πα-παν-δρέ-ου - Μη-τσο-τά-κης - Πα-παν-δρέ-ου - Μη-τσο-τά-κης». Οι συνεντεύξεις και τα κύρια άρθρα

χάρη σ' αυτό, να χρησιμοποιηθούν ως ετικέτες για τη συμπεριφορά αυτή. Στην Κάλυμνο, ανάλογα με τις πολιτικές προτιμήσεις σου, αν θέλεις να πεις ότι κάποιος συμπεριφέρεται καταπιεστικά, μπορείς να τον αποκαλέσεις με το όνομα του εκάστοτε πρωθυπουργού. Υπάρχουν πολλά τέτοια παραδείγματα, και όλα μαζί απαρτίζουν το σύνολο των αναφορών από το οποίο μπορεί να αντλήσει κανείς για την καθημερινή του κουβέντα στην Κάλυμνο.

Μεταφορές παντού

Κάνοντας αυτές τις συχνά κοροϊδευτικές αναφορές στη μακρο-πολιτική, οι Κάλυμνιοι συνδέουν την τοπική εμπειρία τους με τα εθνικά γεγονότα. Αν όλα τα εθνικά κράτη βασίζονται σε μεταφορές συγγένειας και τοπικής εμπειρίας (π.χ. μητέρα-χώρα, πατρική γη), τα σχετικά νεό-

τερα εθνικά κράτη, όπως η Ελλάδα, μπορούν να είναι περισσότερο απεριόριστα σχετικά με τέτοιους συνειρημούς από όσο τα παλιότερα έθνη, τα οποία έχουν μάθει να κρύβουν αυτές τις "συμβολικές ρίζες" μέσα σε μια ορθολογική, γραφειοκρατική φρασεολογία. Ταυτόχρονα, αυτή η αμεσότητα σημαίνει ότι ο μέσος Έλληνας μπορεί να επιτυγχάνει περισσότερη γνώση των λειτουργιών της εθνικής και διεθνούς πολιτικής απ' ό, τι ο αντίστοιχος του πολίτης στη Δυτική Ευρώπη και της ΗΠΑ. Παρά τη φρεσική τους απομύκνωση στην "περιφέρεια" της Ελλάδας και της Ευρώπης, οι Καλύμνιοι συζητούν, κατακρίνουν και προσπαθούν να κατανοήσουν το ευρύτερο σύστημα μέσα στο οποίο βρίσκονται.

Τα παραδείγματα εμμηνείας της πολιτικής μέσω της τοπικής εμπειρίας είναι άφθονα. Είναι εμφανή στους επαναλαμβανόμενους ισχυρισμούς ότι η Ελλάδα περιβάλλεται από "κακούς γείτονες". Όπως το έθεσε μια γυναίκα, "γιατί δεν μπορούν οι χώρες να τα βρουν μεταξύ τους; Όπως ακριβώς είναι καλύτερο για μας, τους γείτονες, να είμαστε ευγενικοί, να χαιρετήσουμε και να βοηθήσουμε μεταξύ μας σε ώρα ανάγκης;". Η γυναίκα αυτή είχε έναν μικρό σνοικιακό υπαίθριο πάγκο με λαχανικά και ήταν αναγκασμένη να ασχολείται καθημερινά με τους γείτονες και τις πιθανές φιλονικίες τους, αν ήθελε να έχει πελάτες. Γι' αυτό και η αναλογία αυτή είχε, χωρίς αμφιβολία, ιδιαίτερη σημασία γι' αυτήν. Σε μια άλλη περίπτωση, ένας καταστημάτάρχης, συζητώντας την εισβολή στην Κύπρο, μου είπε ότι, αν η Κύπρος και η Ελλάδα είχαν πάει με τα νερά των ΗΠΑ, τα πράγματα δεν θα είχαν εξελιχθεί σε τέτοια καταστροφή. Όταν διαμαρτυρήθηκε ότι οι ΗΠΑ είχαν δώσει δάδα, για να προωθήσουν τα δικά τους συμφέροντα, μου απάντησε: «Αν έρθει κάποιος ισχυρός και απαιτήσει ένα μερίδιο απ' το μαγαζί μου, τι θα κάνω; Θα του το δώσω. Καλύτερα να μην αναγκαστώ να το δώσω. Αλλά ακόμη καλύτερα είναι να μη χάσω το μαγαζί».

Όμως, αν οι Καλύμνιοι βρίσκουν εύκολα μεταφορές που υποδηλώνουν μια κατανόηση της ευρύτερης πολιτικής στη βάση της οικείας εμπειρίας, το εντυπωσιακό είναι ότι με την ίδια συχνότητα συναντά κανείς και το αντίθετο – μεταφορές που εξηγούν την τοπική εμπειρία στη βάση της ευρύτερης πολιτικής. Ένας άνθρωπος που ήταν αναγκασμένος να μείνει σε στέπη φθών, όσον καιρό επισκεπάζονταν το δικό του, μου είπε: «Αισθάνομαι σαν Αλβανός πρόσφυγας». Μια γυναίκα που παραπονιόταν για τη δικτατορική συμπεριφορά του πατέρα της, είπε: «Πιστεύει πως οι άντρες πρέπει να φέρονται στις γυναίκες όπως οι Τούρκοι εισβολείς στην Κύπρο». Μια άλλη γυναίκα σχολιάζει ότι οι προσπάθειες να συναντήσει κρυφά κάποιον τον εραστή της είναι «σαν το γουστέρκιτ». Μέσα απ' όλες αυτές τις προσπάθειες μεταφορικής ισοδυναμίας, οι Καλύμνιοι εμπνέουν στη δυνατότητα αμοιβαία κατανόησης της τοπικής και της διεθνούς εμπειρίας.

Στον καθημερινό λόγο των Καλύμνιων αυτού του είδους οι μεταφορικές ισοδυναμίες εκτείνονται και στην περιοχή της θρησκείας. Έτσι, όταν μια γυναίκα μου διηγόταν ιστορίες από τη Βίβλο, παρομοίαζε τον Νόντο Πλάτο με τον πρωθυπουργό, Ο Άγιος Πέτρος, κατά τα λεγόμενά της, ήταν σαν τον υπουργό Εθνικής Άμυνας. Αν και με-

ρικές από τις αντιστοιχίες αυτές απέβλεπαν στο να κατανοήσω γωύ τα πράγματα, ως μη ορθόδοξος χριστιανός, εξακολουθώ να είναι εντυπωσιακή η ευκολία με την οποία η γυναίκα αυτή έβρισκε αντιστοιχίες στο χώρο της πολιτικής. Με τον ίδιο τρόπο πολλοί Καλύμνιοι παραλληλίζουν αγίους της Ορθοδοξίας με πολιτικά πρόσωπα: όπως ακριβώς οι πολιτικές γνώσεις σου δίνουν τη δυνατότητα να μιλήσεις με τους πολιτικούς που βρίσκονται στην εξουσία, έτσι και οι αγίοι σου δίνουν τη δυνατότητα να κάνεις το ίδιο με το Θεό. Οι αντιστοιχίες αυτές έχουν σημαντικές επιπτώσεις στον τρόπο με τον οποίο ο λαός της Καλύμνου βλέπει την ιστορία και κατασκευάζει ιστορικές αφηγήσεις. Αν η πολιτική παρέχει ένα πρόχειρο απόθεμα οριζώντων αναφορών για την κατανόηση της καθημερινής ζωής, η ιστορία – η οποία γίνεται ευρέως κατανοητή ως ιστορία των πράξεων ηγετικών πολιτικών και θρησκευτικών μορφών – προσφέρει τις κατακόρυφες αναφορές, που διευρύνουν και επιβεβαιώνουν την κατανόηση του παρόντος από τους Καλύμνιους. Ένα παράδειγμα γι' αυτό μας δίνει η περιγραφή που κάνει ένας νεαρός είκοσι ετών, με αριστερές πολιτικές πεποιθήσεις, για τη δύσκολη θέση του σοσιαλιστή πρώην υπουργού Οικονομικών (και σήμερα αρχηγού του κόμματος ΔΗΚΚΙ) Δ. Τσοβόλα. Σύμφωνα με αυτόν, ο Τσοβόλας ήταν ένας ριζοσπάστης υποστηρικτής του λαού – είχε αναδειχθεί μέσα από ένα φτωχό οικογενειακό περιβάλλον – από τον οποίο η Δεξιά πίστευε ότι πρέπει να απαλλαγεί. Εισωμένος, ο Τσοβόλας ήταν σαν τον Ζουκράτ: ένας "δημοκράτης" που τον εφορούσαν οι δεξιάς της εποχής του, όπως κάνουν πάντα οι δεξιάς κυβερνήσεις, που καταπιάνουν τους δημοκράτες και προσπαθούν να ξεγυλάσουν το λαό.

Είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι μερικοί Καλύμνιοι ενδιαφέρονται για τη θρησκεία αποκλείοντας την πολιτική, καθώς και το αντίθετο. Υπάρχουν επίσης κάποιοι που καταγγέλλουν τόσο τη θρησκεία όσο και την πολιτική ως διεφθαρμένη χειραγώγηση από εκείνους που διψούν για εξουσία. Άλλοι πάλι μπορεί να απορρίπτουν τις περισσότερο αποικιακές πλευρές της οικογένειας και των τοπικών αξιών. Αυτό που παρουσιάζει ενδιαφέρον, όπως θα εξηγήσω παρακάτω, είναι ότι, ακόμη και αυτοί που απορρίπτουν κάποια μέρη αυτής της εξίσωσης, δεν απορρίπτουν και το υπόστρωμα των παραδοχών για το πως λειτουργούν αυτοί οι χώροι. Μπορεί ένας μη θεοσεβούμενος Καλύμνιος να απορρίπτει κάποια θρησκευτικά αφηγήματα για το παρελθόν, αλλά το ίδιο πρόσωπο θα χρησιμοποιήσει τη δομή αυτής της αφήγησης για να αντιληφθεί την προσωπική ή εθνική ιστορία. Στο μέρος που ακολουθεί αναλύω αυτές τις παρατηρήσεις, δίνοντας παραδείγματα για μερικά από τα θέματα που εμφανίζονται σε συζητήσεις σχετικά με το παρελθόν. Παρουσιάζω ένα εκτενές παράδειγμα, για να δώσω τη γεύση της καθημερινής συζήτησης για την ιστορία.

Μαρία: Τα μαθήματα της Ιστορίας

1. Ιστορικό

Η Μαρία είναι στα εξήντα της, παντρεμένη, με τρία παιδιά, οκτώ εγγόνια και ένα μισοανάτηρο σύζυγο. Η τυπική μόρφωσή της σταμάτη-

Δημήτριος Ζωγράφος-Μακρυγιάννης, «Η Δίκαια Απόφασις του Θεού διά την Απελευθέρωσιν της Ελλάδος», 1836. Αυτογράφοι σε έξιλο, Αθήνα, Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, 3750.

σε στην πέμπτη τάξη, όταν ο πατέρας της την πήρε από το σχολείο για να φροντίζει την άρρωστη μητέρα της. Έμαθε μόνι της να διαβάζει, κυρίως παρακολουθώντας τις λειτουργίες στην εκκλησία και διαβάζοντας επαγγελματικά έγγραφα. Είναι υπερήφανη γι' αυτή της την ικανότητα, να βγάξει άκρη με τα έγγραφα, καθώς και για την ικανότητά της να διαχειρίζεται τις επαγγελματικές υποθέσεις της οικογενείας της και να την εκπροσωπεί δημόσια, ακόμη και πριν αρρωστήσει ο σύζυγός της. Παρακολουθεί αγόρευτα για τις καθημερινές ειδήσεις στην τηλεόραση και το ραδιόφωνο και είναι, έτσι, ικανή να συζητά τα τελευταία πολιτικά γεγονότα. Δεν περιορίζεται μόνο στα γεγονότα της Ελλάδας, αλλά είναι εξίσου ενημερωμένη στα γεγονότα της Ευρώπης και των ΗΠΑ και συχνά με πληροφοροσε για τις πιο πρόσφατες εξελίξεις στο σοσιαλιστικό κόμμα της Γαλλίας, για τις ρατσιστικές επιθέσεις στη Γερμανία και για τις προεδρικές εκλογές της ΗΠΑ.

Δεν ισχυρίζομαι ότι η Μαρία αντιπροσωπεύει όλους τους Καλύμνιους. Σε κάποια σημεία θα αντιπαράθεσω άλλες φωνές, που θα διατυπώσουν απόψεις διαφορετικές από της Μαρίας, αν και πιστεύω ότι, ακόμη και αυτές οι διαφορετικές φωνές, συμπεριφέρονται το ίδιο υπόστρωμα παραδοχών όσον αφορά τη σχέση της ιστορίας με το παρόν. Επέλεξα να εστιάσω σε μια κτενή

συνομιλία, για ν' ακολουθήσω τον ειρμό της σκέψης μιας Καλύμνιας και να αποκαλύψω την άποψη για τον κόσμο που υποκρύπτεται σ' αυτήν. Η συζήτησή μας αρχίζει με την ερώτησή μου για τη σημασία του τοπικού Καλύμνιου Αγίου Παντελεήμονα.

2. Τα μεγάλα πρότυπα

Μαρία: Ευχαριστούμε τον Άγιο Παντελεήμονα για τα πάθη του: υπέφερε, δάρθηκε, βασανίστηκε, σκοτώθηκε, για να μας κάνει δυνατούς. Γιατί εμείς αντλούμε νόημα από τα μαθήματα των αγίων.

Ντέιβιντ: Για τη σημερινή ζωή.

Μαρία: Για τη σημερινή ζωή. Αυτοί είναι που μας έδωσαν τα φώτα. Όπως εσύ πας στο πανεπιστήμιο και σε διδάσκουν οι καθηγητές σου, έτσι κι εμείς διδαχθήκαμε απ' αυτούς... Μας διδάξαν με την αυτοθυσία τους [δίνοντας ένα παράδειγμα], ένα παιδί δεκαοχτώ χρονών δε λυπάται να του πάρουν τη ζωή... για χάρη του Θεού, γιατί αξίζει. Έτσι οι άγιοι μας διδάσκουν για τη ζωή. Αντλούμε νόημα, εμπνεύμαστε απ' αυτούς... Στην εκκλησία διαβάζουν τα ονόματα όλων των μαρτύρων... παρακολουθώ και μετρώ, και αναφέρουν εκατοντάδες ονόματα ανθρώπων που θυσίαστηκαν για το Χριστό. Είναι αληθινά, δεν είναι ψεύτικα: οι ειδωλόλατρες, οι ραβίνοι θα μου πάρουν το κεφάλι και θα γίνουν παράδειγμα για τη γενιά μου. Αυτοί είναι οι μεγάλοι

άντρες εκείνης της εποχής [μιλώντας για τους θρησκευτικούς μάρτυρες]. Και έχουν μείνει στην Εκκλησία [στην ιστορία της]. Πώς; Όπως και ο Καραμανλής [πρώην Πρόεδρος και Πρωθυπουργός της Ελλάδας] θα πεθάνει, αλλά θα μείνει στην ιστορία και πολλοί θα διδαχθούν από τα κατορθώματά του. Η νέα γενιά πολιτικών που θα έρθει, θα λέει: «Δεν ξέρουμε πώς θα λύσουμε αυτό το πρόβλημα; Θυμάστε τι είπε ο Καραμανλής τότε, στην κρίση της Κύπρου; Είπε αυτό, και σώθηκε η Ελλάδα». Για τη θρησκεία μας μιμούμαστε τους αγίους... [δίνοντας ένα παράδειγμα μαρτυρίου]: Σου λένε, πες «συγγνώμη» [αρνήση της θρησκείας σου]. «Όχι. Ο Θεός είναι μεγάλος». «Θα σε σκοτώσω!» «Εμπρός, η γενιά μου θα το δει και θα εξιψωθεί». Αν υποχωρήσω, αν πω ότι δεν είναι αλήθεια, ότι ο Θεός δεν υπάρχει, το παιδί θα το δει και θα μάθει από τον πατέρα του ότι ο Θεός δεν υπάρχει. Το έθνος χάθηκε. Αυτοί οι άνθρωποι [οι αγίοι] διαύστηκαν και έγιναν παραδείγματα και η θρησ... εε... το έθνος μας σπρίζεται σ' αυτούς τους ανθρώπους. Πολιτικά, αντιγράφουμε τον Πλαστήρα, τον Σοφοκλή Βενιζέλο, τον Ελευθέριο Βενιζέλο, τώρα θα αντιγράψουμε τον Καραμανλή σε κάποια πράγματα που κατάφερε για το έθνος. Μένουν στην ιστορία του έθνους, και αυτοί [οι αγίοι] μένουν στην ιστορία της εκκλησίας. Έχουμε παραδείγματα τώρα, πρότυπα, κι σ' αυτά βασιζόμαστε.

Στο απόσπασμα αυτό συναντούμε μια σαφή δήλωση του τρόπου με τον οποίο επιλέγονται πρότυπα από το παρελθόν, οι πράξεις των μεγάλων μορφών που μπορούν να κατευθύνουν τον λαό στην αντιμετώπιση των κρίσεων του παρόντος. Εδώ η ίδια αυτή εκφράζεται με σαφώς εθνικιστικούς όρους. «Μας τον λόγο αυτό υπάρχει ένας πλήρης ισομορφισμός ανάμεσα στον θρησκευτικό και τον πολιτικό χώρο. Αναγνωρίζονται ως ξεχωριστοί χώροι, αλλά, όπως δηλώνει η Μαρία, «πολιτικά, μιμούμαστε τον Πλαστήρα...». Υπάρχει μια διαρκής παλινδρόμηση από τον ένα στον άλλο χώρο, ακόμη και μια σύγχυση τους: «η θρησ... εε... το έθνος μας σπρίζεται σ' αυτούς τους ανθρώπους». Επιλέκεται επίσης η οικογένεια, ως παράγων της μετάδοσης του παρελθόντος – θέμα που εξετάζεται ευρύτερα στο επόμενο απόσπασμα από τη συνομιλία με τη Μαρία.

3. Η δημιουργία μιας «ιστορικής» αφήγησης

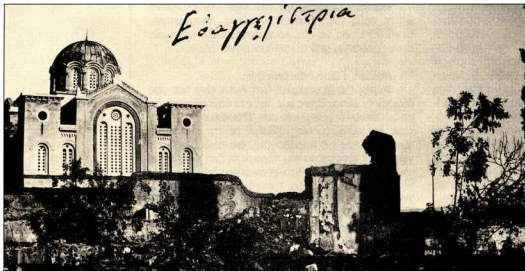
Το επόμενο απόσπασμα έρχεται μετά την ανάπτυξη από τη Μαρία θρησκευτικών θεμάτων. Πιο συγκεκριμένα, η Μαρία έχει συγκρίνει τα θαύματα της Ορθόδοξης με τη δυτική επιστήμη – μπορεί η δεύτερη να στέλνει ανθρώπους στο φεγγάρι, αλλά δεν μπορεί να κάνει θαύματα, δεν μπορεί να κάνει τον μοιγύνο να μιλήσει και τον παράλυτο να περπατήσει. Από το σημείο αυτό συνεχίζει την αναμείξη θρησκείας, πολιτικής και οικογένειας στην ανάπτυξη των καθοριστικών «στιγμών» της ελληνικής ιστορίας.

Μαρία: Εγώ δεν πειθομαι εύκολα. Αλλά για κάποιες αποδείξεις, που βλέπω ότι το έθνος τις δέχεται, το υπουργείο τις διδάσκει μέσα στα βιβλία του... Το '21 οι άνθρωποι δεν είδαν την Παναγία στον ουρανό – αφού υπάρχουν ακόμη άνθρωποι από το '21 που ζουν, όπως μας λέει η ιστορία; Αυτά είναι πρόσφατα πράγματα, όταν μιλάμε για 100 χρόνια. Καταλαβαίνεις; Αυτά τα πράγματα τα έχουν διδάξει στα παιδιά μας οι πατεράδες μας. Η γιαγιά μου το έζησε αυτό το γεγονός... Το '74, με την κρίση στην Κύπρο, όταν γινόταν πόλεμος και ο στρατός έτρεχε στα σύνορα, μαζεύτηκαν άνθρωποι από όλες τις ηλικίες, όχι στρατιώτες..., και έτρεχαν όλοι μαζί να σώσουν την πατρίδα, όταν ήταν μάλιστα οι Τούρκοι, που έχουμε πικρή πείρα από αυτούς, αφού μας είχαν υποδουλεμένους τόσα χρόνια. Και αμέσως μπροστά τους, στους σταθμούς των τρένων, φάνηκε η εικόνα της Παναγίας και από πίσω της ο κόσμος.

Ντέβιντ: Είδαν την εικόνα στον ουρανό;

Μαρία: Είδαν την εικόνα το '21... Μέρα-μεσημέρι μπορούσες να τη δεις. Όχι μόνο εσύ, όλοι... Και σήμερα, σε κάθε δύσκολη στιγμή, η εικόνα της Παναγίας πάει μπροστά και από πίσω πάει ο στρατός. Η γενιά αυτή πιστεύει, γιατί είναι μόλις η δεύτερη γενιά –δεν είναι καν η τρίτη γενιά–, μόλις τώρα έχουμε μπει στην τρίτη γενιά από το '21. Καταλαβαίνεις. Υπάρχουν ακόμη Μακεδονομάχοι εκεί πάνω – εφτά-οχτώ άνθρωποι στις παρελάσεις... Αυτά μεταφέρθηκαν από τους παπούδες στους πατεράδες μας και σ' εμάς. Δεν μπορού να μην πιστεύω τον γονιό μου για όσα είδε και άκουσε από τον πατέρα του. Δεν είναι υπόθεση αιώνων, είναι τωρινά... Η Παναγία είναι η προστάτισσα μας... Σηκώ-

Η Μικρασιατική καταστροφή: Η Ευαγγελίστρια της Σμύρνης μετά την πυρκαγιά. ΒΑ. Μ. Μεγαλοκονάου, Η Σμύρνη. Από το Αρχείο ενός Φωτορεπόρτερ, εκδ. Εριμς, Αθήνα 1992, σ. 161.

νομε την εικόνα στις δύσκολες στιγμές και είναι κάτι συγκινητικό, που κάνει να σου σηκωθούν οι τρίχες. Το πιστεύουμε αυτό, Ντέιβιντ...

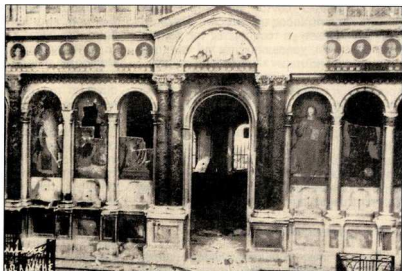
Δεν σου είπα για τον Μεγάλο Κωνσταντίνο; Αυτό είναι παλιό, δεν είναι τωρινό. Το '21 είναι πρόσφατο. [Μου διηγείται την ιστορία του Κωνσταντίνου, που οδηγούσε τα στρατεύματά του στη μάχη και είδε το σημείο του Θεού στον ουρανό: «εν τούτω νίκα».] Αυτό δεν είναι πρόσφατο γεγονός αλλά έχουν μείνει στην ιστορία, και οι επόμενες γενιές τα διδάσκουν και τα πιστεύουν, δεν μπορούν να βρυστούν από τα βιβλία... Καινούργια βιβλία μπαίνουν στην ιστορία, γιατί έγινε ο πόλεμος του '40, που ήταν χτες ακόμη, τον θυμάμαι εγώ η ίδια. Μπήκε στην ιστορία για τον τρόπο που πολεμήσαμε τους Ιταλούς και τους Γερμανούς. Αυτά τα πράγματα μένουν από γενιά σε γενιά. Τα μικρά παιδιά, που δεν έζησαν το '40, όπως εγώ δεν έζησα το '21, αλλά το πιστεύω, τώρα, όταν λέμε ιστορίες στο σπίτι [δίνει παράδειγμα]: «Γιαγιά, μες μου κάτι!» «Θα σου πω, Πέτρο [ο εγγονός της], μια φορά... [διηγείται την ιστορία: πώς την οικογένειά της την απομάκρυναν από ένα καταφύγιο στη διάρκεια ενός γερμανικού βομβαρδισμού και μερικά λεπτά αργότερα το καταφύγιο ανατινάχθηκε...]. Αυτά τώρα τα μεταδίδω σαν ιστορίες στα παιδιά, κι αυτά θα τις κρατήσουν και θα τις λένε: «Ξέρεις, η γιαγιά μου μου είπε ότι, όταν ήταν εδώ οι Γερμανοί...» Έτσι μεταδίδεται η παράδοση από γενιά σε γενιά, τα βάσανα που έχει περάσει το έθνος.

Εδώ βλέπουμε την ελληνική ιστορία συγκροτημένη ως καθοριστικά γεγονότα, σε μια αφήγηση αυτοθυσίας για την Εκκλησία και το Έθνος. Η επιλογή του 1921 από τη Μαρία ως καθοριστικού «γεγονότος» είναι ιδιόμορφη. Σύνθετος, σημείο αναφοράς αποτελεί το 1922, το οποίο είναι σηματοδομένο ως έτος της «Μεγάλης Καταστροφής». Όμως η αναφορά στο 1921 βολεύει στην αφήγηση της Μαρίας με δύο έννοιες. Παραλληλίζεται με τα γεγονότα του 1974 με δύο τρόπους. Πρώτον, όσον αφορά την ανύψωση της εικόνας, η οποία συνδέει τα δύο γεγονότα (έστω και αν στην πρώτη περίπτωση η εικόνα εμφανίστηκε στον ουρανό, ενώ στη δεύτερη την ανάψωσε ο στρατός, η πράξη της ανύψωσης, κατά τη Μαρία, είναι ακόμη να υπενθυμίσει την

εμφάνιση της εικόνας σε μια παλιότερη «δύσκολη στιγμή της ιστορίας»). Ακόμη και την εμφάνιση της εικόνας το 1921 η Μαρία δεν την βλέπει ως ένα μοναδικό γεγονός, αλλά ως μια επανάληψη αυτού που συνέβη κατά τους προβυζαντινούς χρόνους με τον λαϊκό ήρωα Μεγάλο Κωνσταντίνο και την εμφάνιση του σημείου της νίκης στον ουρανό. Δεύτερον, και στις δύο περιπτώσεις οι Έλληνες είχαν συγκεντρωθεί για να πολεμήσουν τους Τούρκους. Έτσι και αν η μάχη αυτή είχε άδοξη κατάληξη, τόσο το 1921 όσο και το 1974, οι άνθρωποι ήταν πρόθυμοι να θυσιαστούν και να γίνουν πρότυπα για το έθνος. Έτσι, οι πράξεις αυτές γίνονται αντίστοιχες των πράξεων των αγίων (κυριάρχη πολιτικο-θρησκευτική σύγκριση της Μαρίας), οι οποίοι ήταν πρόθυμοι να δώσουν τη ζωή τους, όχι για να πολεμήσουν τους Τούρκους αλλά για να υπερασπίσουν τη θρησκεία τους, με την πεποίθηση ότι οι μελλοντικές γενιές θα τους θυμούνται. Αυτό συνδέεται με το παρόνοιο της ότι όλο και περισσότεροι άνθρωποι δεν δείχνουν πια προθυμία να θυσιαστούν για το έθνος, αλλά νοιάζονται, πρώτα και κύρια, για την προσωπική τους καλοπέραση. Έτσι, η επιλογή από τη Μαρία του 1921, και όχι του 1821, ως θεμελιώδους γεγονότος βγάζει νόημα: στην παλιότερη χρονιά [1821] οι Έλληνες θυσιάστηκαν, αλλά νίκησαν.

4. Η σύνδεση των γενεών

Η επιλογή του 1921 από τη Μαρία ταιριάζει επίσης στο θέμα της σχετικά με τις γενεές: Ξέρει ότι τα γεγονότα του 1921 είναι αληθινά, γιατί η γιαγιά της τα έζησε και δεν μπορεί να αμφισβητήσει αυτά που της είπε μια πρόγονός της που ήταν αυτόπτης μάρτυς. Με τον ίδιο τρόπο και αυτή θα μεταφέρει στα παιδιά και στα εγγόνια της την ιστορία που έχει ζήσει η ίδια. Έτσι η ιστορία προσωποποιείται: οι νέοι πολιτικοί θα βλέπουν πίσω και θα λένε: «Θυμάσαι πώς έλυσε ο Καραμανλής αυτό το πρόβλημα...» Έτσι και η επόμενη γενεά της οικογένειας της Μαρίας θα λένε: «Ξέρεις, η γιαγιά μου μου είπε ότι, όταν ήταν εδώ οι Γερμανοί...» Έτσι τα βάσανα της Μαρίας κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο γίνονται ένα παράδειγμα

Τόπος Ελληνιστών στο Καλέ Γκέρτσο, Σμύρνη 1922. Βλ. Μεγυλοκονόμου, ό.π., σ. 164.

Σμύρνη, Άγιος Ιωάννης, 1922. Βλ. Η Σμύρνη Καίεται, Εκδ. Ερμής, Αθήνα, 1983, σ. 61.

μα για τα βάσανα του έθνους και της Εκκλησίας. Για να παραφράσω τα λόγια μιας Καλύμνιας, λίγο πάνω από είκοσι ετών:

Είναι πολύ σημαντικό να ξέρεις την ιστορία του τόπου από όπου κατάγεται, γιατί μόνο μέσα από την κατανόηση όλων όσα έχουν υποφέρει οι γονείς μας και επιβίωσαν μπορούμε να πάρουμε δύναμη για να αντιμετωπίσουμε το μέλλον και να εκμηδίσουμε όσα έχουν φτιάξει οι γονείς μας – τόσο τη δύναμη όσο και τις αδυναμίες τους.

Η ίδια αυτή σύνδεση των γενεών εδραϊώνει τη συνέχεια ανάμεσα στο πρόσφατο και στο αρχαίο παρελθόν. Όπως ακριβώς η Μαρία μεταφέρει αυτά που διδάχθηκε από τους παππούδες και τους γονείς της, έτσι και τα αρχαία γεγονότα τα έζησαν «οι παππούδες μας». Όπως είπε η Μαρία, συζητώντας το θαύμα του οράματος του Μεγάλου Κωνσταντίνου:

Αυτά δεν είναι πρόσφατα γεγονότα, αλλά έχουν μείνει στην ιστορία και οι επόμενες γενιές τα διδάσκουν και τα πιστεύουν, δεν μπορούν να σβηστούν από τα βιβλία.

Τα γεγονότα αυτά γίνονται αντικείμενα οικειώσης με έναν άλλο τρόπο. Δεν είναι αφηρημένες χρονολογίες, αλλά αναφέρονται ως οικεία ορόσημα: το '21, το '40, το '74, και όχι το 1921 κ.λπ. Με τον τρόπο αυτό, η αναφορά των χρονολογιών εναρμονίζεται στο νου συγκινηθείς και συνειρμούς. Αυτό φαίνεται από μια τάση στην Κάλυμνο (και στα ΜΜΕ) να χρησιμοποιούνται οι χρονολογίες και οι περιοδοί της ιστορίας ως οικείες αναφορές στον καθημερινό λόγο, οι οποίες αντιπροσωπεύουν μετωπικά ή συμβολικά ένα ευρύτερο περιεχόμενο.

Ετσι, οι ηγέτες της δικτατορίας στην Ελλάδα αναφέρονται ως "Απριλιανοί", όρος που επισημαίνει την ημερομηνία κατά την οποία κατέλαβαν την εξουσία. Η σημαντικότερη τρομοκρατική οργάνωση στην Ελλάδα αυτοαποκλήθηκε "17 Νοέμβρη", υπενθυμίζοντας με τον τρόπο αυτό την επίθεση της χούντας εναντίον του αντιστασιακού φοιτητικού κινήματος του 1973, κατά την οποία σκοτώθηκαν περισσότεροι από 100 φοιτητές. Στην Κάλυμνο άκουσα να γίνεται αναφορά σε γείτονες δεξιών φρονημάτων όχι απλώς ως "χουντικούς", αλλά με την έκφραση «αυτός είναι πολύ χούντας». Με τον τρόπο αυτό μια ολοκληρη περίοδος της ιστορίας, η τουλάχιστον μια σύνδεση με τους ηγέτες της δικτατορίας 1967-1974, χρησιμοποιείται για τον χαρακτηρισμό των πολιτικών κλίσεων των γειτόνων.

Με όλες αυτές τις μεταφορικές χρήσεις των χρονολογιών η ιστορία εισάγεται μέσα στην τοπική πραγματικότητα, για τα δύο μαζί χρησιμοποιούνται αμοιβαία για να φωτιστούν το ένα το άλλο. Οι ιστορικές χρονολογίες και οι ιστορικές μορφές είναι μέρος του αποδέματος αναφορών, με τις οποίες οι Καλύμνια τα βγαίνουν πέρα στα μεγάλα και στα μικρά γεγονότα. Ταυτόχρονα, η διαρκής χρήση τους κάνει την ιστορία κάτι οικείο, που δεν βρίσκεται μακριά από τον μέσο άνθρωπο.

5. Η ιστορία ως στερεότυπο

Θα ήταν ίσως χρήσιμο να ανακεφαλαιώσουμε όσα έχω προτείνει σχετικά με την κατηγορία

"ιστορία" στην σκέψη των Καλυμνίων. Αν, αντιπαραβάλλοντας, δούμε τη λαϊκή κουλτούρα στις ΗΠΑ, "δημιουργώ ιστορία" σημαίνει κάτι που δεν έχει ξαναγίνει προηγούμενος: ένα ρεκόρ στο μπέιζ-μπολ, η πιο ζεστή μέρα, οι περισσότερες διαδοχικές περιόδοι άσκησης προεδρικών καθηκόντων (και ταυτόχρονα σημαίνει: κίνηση αυτόν που κατεχει το προηγούμενο ρεκόρ να "περάσει στην ιστορία", δηλαδή στη λήθη). Στην Κάλυμνο η ιστορία αναφέρεται σε ασυνήθιστα γεγονότα, τα οποία ωστόσο μπορούν να ενσωματωθούν σε ένα στερεότυπο. Έτσι, η Ελληνική Επανάσταση ήταν μια πράξη αντίστασης ισάδια της γενναιότητας μαχών του παρελθόντος που έγιναν ενάντια σε κάθε πιθανότητα, όπως η μάχη των Θερμοπυλών, που έθεσε ένα πρότυπο για τις μελλοντικές πράξεις στα 170 χρόνια που ακολούθησαν. Ήταν επίσης η επιστροφή της Ελλάδας στη σκληρή της παγκόσμιας "ιστορίας", το Ξηνημα από έναν ιστορικό ύπνο 400 ετών, από μια σκεπτική περίοδο όπου τίποτε ουσιαστικά δεν "συνέβαινε", εκτός από το κύλισμα του χρόνου. Ένας Καλύμνιος στα εξήντα του, συζητώντας για το πόσο η νεότερη γενιά έχει γνωρίσει μόνο την ευτυχία και την υλική βελτίωση, μου είπε: «Η νεότερη γενιά νομίζει ότι η κάθε μέρα είναι ίδια, ότι κάθε μέρα τα πράγματα θα πηγαίνουν όλο και καλύτερα. Χρειάζεται να ζήσει έναν πόλεμο για να καταλάβει». Στην περίπτωση αυτή έχει ενδιαφέρον ότι ο εκσυγχρονισμός, δηλαδή το να πηγαίνουν τα πράγματα «όλο και καλύτερα», δεν συνδέεται με την "ιστορία", αλλά με την ανούσια έλλειψη γεγονότων, ενώ "ιστορία" σημαίνει το σπάσιμο της ρουτίνας, ένα γεγονός που ξεπτά ελαφικά, φέρνοντας συχνά την καταστροφή με την εμφάνισή του. Φυσικά, τα ίδια τα "γεγονότα" δεν είναι κάτι αντικειμενικό, αλλά προσδιορίζονται πολιτισμικά ως τέτοια. Αυτό που κάνει σημαντική την επιλογή κάποιων συγκεκριμένων γεγονότων είναι η κατασκευή αφηγησών γύρω από θέματα ή στερεότυπα.

Επομένως οι Καλύμνια δεν αμφισβητούν τις πεποιθήσεις σχετικά με τα ιστορικά στερεότυπα και τη συνέχεια των γενεών, έστω και αν τα γεγονότα στα οποία αναφέρονται μπορούν να αμφισβητηθούν. Για παράδειγμα, η γυναικία που αναφέραμε πιο πάνω, στη συζήτηση για τη σημασία του να θυμάται κανείς τα βάσανα των γονιών του, είναι κοινωνικά επαναστατημένη και δηλωμένη άθεη. Ασφαλώς αυτή θα απέριππε τα ιστορικο-βηροκευτικά παραδείγματα της Μαρίας ως φαντασιώσεις. Όμως αποδέχεται τις βασικές αρχές για την ιστορία, τα βάσανα και τη συνέχεια των γενεών. Παρακάτω έχουμε κάτι παρόμοιο, με τη δήλωση του Σκευίου, ενός άνδρα στην αρχή των τριάντα του, που έχει σπουδάσει πληροφορική, και ο οποίος περιφρονεί τόσο την πολιτική όσο και τη θρησκεία, θεωρώντας ότι όλες οι πολιτικές ιδεολογίες είναι απάτη και το μεγαλύτερο μέρος της χριστιανικής πίστης είναι παιδαριώδες. Συζητά το χάσμα των γενεών όσον αφορά τα υλικά αγαθά και πώς η νεότερη γενιά δεν χρειάζεται να εργάζεται για πράγματα για τα οποία εργαζόταν η παλιότερη γενιά, η οποία έζησε πολέμους και άλλες στερήσεις. Αυτό τον οδήγησε να κάνει σκέψεις πάνω στη σημασία της ιστορίας:

Σκέυος: Νομίζω ότι είναι πολύ σημαντικό να γνωρίζει κάποιος σχετικά με – δεν θέλω να χρησιμοποιήσω τη λέξη "ράτσα", είναι ανιστορία, αλλά με τις κατηγορίες ανθρώπων... όχι, αυτό είναι χειρότερο. Τους τύπους ανθρώπων. Πώς έχει λειτουργήσει ο τύπος του...

Ντέβιν: Κουλτούρα...?

Σκέυος: Μπαρμπο, ναι! Οι Ρωμαίοι, για παράδειγμα, μόλις άκουγαν ότι κάποιος υπάρχει ένας λαός, ήθελαν να πάνε και να τον κατακτήσουν. Οι Κινέζοι πήγαν και οργάνωσαν διάφορες χώρες... [Συγκρίνει τους Τούρκους, έναν «νετελώς μεταφορικό» λαό, με τους Ιάπωνες, που ζούσαν «με το σπαθί στο χέρι».] Βλέπεις τις διαφορές! Όλα αυτά είναι ένα μέρος αυτού που ονομάζουμε ιστορία.

Ο Σκέυος διαφέρει από τη Μαρία, από την άποψη ότι εκφράζει μια πιο κριτική θέση της ιστορίας. Δεν εμπιστεύεται την παραδοσιακή σοφία των σχολικών βιβλίων και θέλει να ερευνησει την ιστορία μόνος του – πράγμα που αντανάκλα την παιδεία του. Ωστόσο, η βασική του θεώρηση της σημασίας της ιστορίας είναι ίδια με αυτή της Μαρίας: η ιστορία αποκάλυπτε τον υποκρυπτόμενο χαρακτήρα ενός λαού. Αξίζει να επισημάνουμε τη δυσφορία του με διάφορες λέξεις: *ράτσα*, *κατηγορία*, *τύπος*, η οποία επίσης αντανάκλα ένα υπάθετο με περισσότερη μωφωση. Ο Σκέυος υποστηρίζει ότι από τα επιμέρους γεγονότα της ιστορίας μπορεί κανείς να διαβάσει τα στερεότυπα διαφόρων λαών, όπως η Μαρία χρησιμοποίησε το στερεότυπο της "θυσίας" για να συνθέσει μια αφήγηση παραδειγματικών γεγονότων για το ελληνικό έθνος.

Μέσα από την εξέταση του λόγου της Μαρίας προσπάθησα να παρουσιάσω τα μέσα με τα οποία κατασκευάζονται τέτοιες ομοιότητες. Βασίζονται στην αντίληψη ενός ισομορφισμού ανάμεσα στην πολιτική, τη θρησκευτική και την τοπική περιοχή δράσης. Ένας ισομορφισμός γίνεται εμφανής στο γεγονός ότι τα ίδια θέματα ή οι ίδιες μορφές που χρησιμοποιήσε η Μαρία για να συγκροτήσει μια πολιτικο-θρησκευτική ιστορία, χρησιμοποιούνται συχνά στη συγκρότηση προσωπικών ιστοριών. Κάποια γυναίκα αφηγείται την ιστορία της ως μια σειρά από θυσίες, προκειμένου να ευεργετήσει συγγενείς, συχνά αχάριστους. Η ιστορία μιας άλλης γυναίκας είναι μια ιστορία "προδοσίας" εκ μέρους της κοινότητας της, η οποία ήταν αποφασισμένη να της καταστρέψει το γάμο. Οι προσωπικές ιστορίες σχεδόν πάντα συγκροτούνται γύρω από τέτοια θέματα, και, όπως ακριβώς στις εθνικές ιστορίες που παρουσιάσαμε παραπάνω, συγκεκριμένα γεγονότα ανακαλούνται και περιγράφονται με μεγάλη λεπτομέρεια ως "αποδείξεις" του συγκεκριμένου θέματος: θυσία, αγώνες ή προδοσία. Σκοπός των θεμάτων αυτών δεν είναι μόνο να δημιουργήσουν αφηγήσεις του παρελθόντος με λογικό ερμώ, αλλά και να αναγνωσουν και να ερμηνεύσουν τα τρέχοντα θέματα του παρόντος, τόσο σε τοπικό όσο και σε εθνικό επίπεδο.

Για τους Καλύμνιους, λοιπόν, η εθνική ιστορία είναι μια συλλογή τέτοιων ιστοριών, οργανωμένων γύρω από διαφορετικά θέματα. Οι ίδιες οι ιστορίες είναι πολλές και αρκετά πλούσιες, ώστε να στρώσουν διαφορετικά θέματα σε διαφορετικά πλαίσια. Κατά τον ίδιο τρόπο, οι προσωπικές

ιστορίες μπορούν να αλλάζουν θέματα. Με βάση τις εμπειρίες μιας ημέρας, η εικόνα ενός γείτονου μπορεί να συγκροτηθεί σύμφωνα με ένα θέμα (για παράδειγμα, αγνωμοσύνη), οπότε θα επιστρατευθούν ιστορίες που να υποστηρίζουν την άποψη αυτή. Κάποια άλλη μέρα, αν έχουν αποκατασταθεί οι καλές σχέσεις με τον γείτονα, το θέμα θα αντικατασταθεί με κάποιο άλλο (βασική γενναϊοδωρία) και η ιστορία του γείτονου θα αναδιοργανωθεί αντίστοιχα. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι Καλύμνιοι βλέπουν ο ένας τον άλλο μονοδιάστατα. Αυτές οι διαφορετικές ερμηνείες συνυπάρχουν και επιστρατεύονται σε διαφορετικές στιγμές. Όμως, σε στιγμές μεγαλύτερης περιουλολής, η γνώμη του ενός γείτονα για τον άλλο συχνά θα αναγνωρίζεται και τα πλέονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του. Αυτό που έχει σημασία εδώ είναι η αίσθηση ότι οι πράξεις του κάθε ανθρώπου, καθώς και οι πράξεις των άλλων, διαρκώς "ιστοριοποιούνται", δηλαδή προστίθενται στο θέμα που θα θεωρηθεί ότι χαρακτηρίζει τη ζωή του. Έτσι, ο καθένας διαρκώς αναζητεί τις παρεκτροπές του γείτονου του, τις πιθανές "ιστορίες" του. Με την ίδια λογική, και οι καλές πράξεις του καθενός πρέπει να γίνονται αντικείμενο προσοχής, για να μείνουν στη μνήμη. Αυτοί είναι μερικοί από τους τρόπους με τους οποίους οι σπουδαίες αφηγήσεις της "Ιστορίας" και αφηρημένες έννοιες, όπως το "έθνος", εισάγονται στην καθημερινή ζωή της Καλύμνου. Με τον τρόπο αυτό το παρελθόν γίνεται σημαντικό για την κατανοήση της ζωής στο παρόν.

Σημειώσεις

1. Μια πολύ πιο πλήρη ανάλυση των ζητημάτων που τίθενται στο άρθρο αυτό βρίσκεται στο εθνογραφικό έργο μου *Memories Cast in Stone: The Relevance of the Past in Everyday Life* (Oxford: Berg, 1998).
2. Βλ. Michael Herzfeld, *The Social Production of Indifference: Exploiting the Symbolic Roots of Western Bureaucracy* (New York: Berg, 1982).
3. Αυτή η αναφορά στο '21 αρχικά δημοσιεύθηκε γύρω το '21' αναφέρεται συνήθως το 1821 και στον Ελληνικό Πόλεμο της Ανεξαρτησίας. Από τα συμφοροζόμενα, αυτό, γίνεται σαφές ότι η Μαρία πρέπει να αναφέρεται στο 1921, έτος της ελληνικής εκπαρτίας στη Μικρά Ασία. Όπως θα εξηγήσω πιο κάτω, η αναφορά αυτή αποκτά νόημα μέσα στο ευρύτερο θέμα της "θυσίας" για το έθνος.

Analogic Thinking as History

D. E. Sutton

This paper examines historical consciousness on the Greek island of Kalymnos. It looks at how Kalymnians reconstruct their past, and how they use their reconstruction to make sense of and argue about the meaning of their present. It examines the intersecting time-lines of religious, national and local history on Kalymnos, and the use of the same key symbols and themes in narrating these histories on a personal level, and in commemorating them on a local and national level. Such histories display a number of common themes – such as that of struggle against overwhelming odds, whether that struggle is of Greek national heroes fighting oppressors (or their own dictators) or Orthodox martyrs giving their lives for Christianity. Narratives of national, religious and personal histories are drawn on a common stock of themes and tropes in order to make sense of the past and relate it to the struggles of the present. At the same time prevalent metaphors directly connect the national and the local in everyday speech. Through this lying together of national, religious and local experience, "history" becomes part of the common sense of everyday Kalymnian life and interpretation of the world.

D.E.S.

Βιβλιογραφία

- Kirsten Hastrup (ed.), 1992. *Other Histories*. London: Routledge.
- Jonathan Hill (ed.), 1998. *Rethinking History and Myth: Indigenous South American Perspectives on the Past*. Urbana, Illinois: University of Illinois Press.
- Emiko Ohnuki-Tierney (ed.), 1990. *Culture through Time: Anthropological Perspectives*. Stanford: Stanford University Press.
- Ευθύμιος Παπαδόπουλος και Θεόδωρος Παπαδόπουλος (εδ.), 1993. *Ανθρωπολογία και Γεωγραφία. Συνεισφορές στην Κοινωνική Ιστορία της Σύγχρονης Ελλάδας*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.
- Marshall Sahlins, 1985. *Islands of History*. Chicago: University of Chicago Press.
- David Sutton, 1998. *Memories Cast in Stone: The Relevance of the Past in Everyday Life*. Oxford: Berg.
- Elizabeth Tonkin, Maryon McDonald and Malcolm Chapman (eds.), 1989. *History and Ethnicity*. London: Routledge.